

4. Araújo Bruno, Elder Prior (2021). «Framing Political Populism: The Role of Media in Framing the Election of Jair Bolsonaro». *Journalism Practice*, 15(2): 226–242.
5. Mundim, Pedro Santos, Fábio Vasconcellos, and Lucas Okado (2023). Social Networks and Mobile Instant Messaging Services in the Election of Jair Bolsonaro as President of Brazil in 2018. *Dados* 66(2):1–37
6. Reuters Institute Digital News Report 2020. URL: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf
7. Alves M. (2019). Desarranjo da visibilidade, desordem informacional e polarização no Brasil entre 2013 e 2018. Tese (Doutorado em Comunicação), Universidade Federal Fluminense, Rio de Janeiro.
8. Dias Lucia Moreira; Fernandes Carla Montuori. (2020), Campanha de Jair Bolsonaro para presidência em 2018: a construção do Mito Político. *ECCOM*, v. 11, n. 22, pp. 477–488.
9. Aruguete, N., Calvo, E. & Ventura, T. (2021). News sharing, gatekeeping, and polarization: a study of the #Bolsonaro election. *Digit. Journal*. 9, 1–23
10. Almeida Maria Hermínia Tavares De; Guarnieri Fernando Henrique. (2020). The unlikely president: the populist captain and his voters. *Revista Euro Latinoamericana de Análisis Social y Político*, v. 1, n. 1, pp. 139–159.
11. Chagas Viktor; Modesto Michelle; Magalhães Dandara. (2019). O Brasil vai virar Venezuela: medo, memes e enquadramentos emocionais no WhatsApp pró-Bolsonaro. *Esferas*, n. 14, pp. 1–15.
12. History and development of Bharatiya Janata Party. URL: <https://www.bjp.org/historyanddevelopment>
13. How Modi's Supporters Used Social Media to Spread Disinformation During the Elections. URL: <https://time.com/6984947/india-election-disinformation-modi/>
14. Farooq,G (2018). Politics of fake news: HowWhatsApp became a potent propaganda tool in India. *MediaWatch*, 9, 106–117.
15. Mahapatra, S., & Plagemann, J. (2019). Polarisation and politicisation: the social media strategies of Indian political parties. (GIGA Focus Asien, 3). Hamburg: GIGA German Institute of Global and Area Studies – Leibniz-Institut für Globale und Regionale Studien, Institut für Asien-Studien

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.8

УДК 321.01:342.228

ГЕРОЇЗМ ЯК ЧИННИК ПЕРСОНІФІКОВАНОЇ СИМВОЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6977-9716>

Голденштейн К. О., к.політ.н., викладач Політико-правового коледжу «АЛСКО», м. Київ

Системно прослідковано роль та основні напрями осмислення проблеми героїзму як персоніфікованого відображення символізації суспільно-політичного розвитку. Виокремлено й охарактеризовано визначальні підходи до проблеми символізації політики і влади зарубіжних та українських дослідників. З'ясовано роль та реальний вплив постаті героя в суспільно-державному розвитку на різних етапах еволюції людської цивілізації. Розглянуто героїзм як невід'ємну складову соціальної міфології, обґрунтовано особливості та можливості впровадження міфологем у суспільну свідомість. Виявлено на прикладах росії та КНДР сучасні особливості продукування героїзму засобами політичної пропаганди. Осмислено роль героїзму як чинника утвердження національної ідентичності й відстоювання суверенітету держави. Зроблено висновок щодо необхідності та основних напрямів дослідження проблеми героїзму на тлі протистояння українського суспільства російській агресії, що, зокрема, потребує розгляду і систематизації героїчної символіки в умовах боротьби за незалежність і свободу різних країн; формування оновлених версій поняття справедливого героїзму на противагу його політико-пропагандистським версіям; утвердження творчого ставлення до героїчних символів, що потребує врахування конкретних історичних ситуацій та новітніх суспільних ідеалів і ціннісних орієнтацій. На особливу дослідницьку увагу заслуговують: окремий розгляд і систематизація героїчної символіки в умовах боротьби за незалежність і свободу різних країн і народів на тлі протистояння українського суспільства російській агресії; формування оновлених версій поняття справедливого героїзму на противагу його політико-пропагандистським версіям, що виправдовують загарбницькі, експансіоністські прагнення представників влади окремих країн; реалізація послідовних заходів щодо формування доступного для сприйняття й популяризації образу справжнього героя як базової основи патріотизму, орієнтиру в життєвій стратегії та утвердженні громадянськості наступних поколінь.

Ключові слова: герой, героїзм, персоніфікована символізація політики, соціальна міфологія, міфологема, політична пропаганда, образ героя-вождя, супергерой.

Holdenshtein K. O. Heroism as a factor of personified symbolization of socio-political development

The role and main directions of understanding the problem of heroism as a personified reflection of the symbolization of socio-political development are systematically traced. The defining approaches to the problem of symbolization of politics and power of foreign and Ukrainian researchers are singled out and characterized. The role and real influence of the figure of the hero in socio-state development at different stages of the evolution of human civilization are clarified. Heroism is considered as an integral component of social mythology, the features and possibilities of introducing mythologems into public consciousness are substantiated. The modern features of the production of heroism by means of political propaganda are revealed on the examples of Russia and the DPRK. The role of heroism as a factor in establishing national identity and defending the sovereignty of the state is conceptualized. A conclusion is made regarding the necessity and main directions of studying the problem of heroism against the background of Ukrainian society's resistance to Russian aggression, which, in particular, requires consideration and systematization of heroic symbolism in the conditions of the struggle for independence and freedom of different countries; formation of updated versions of the concept of just heroism as opposed to its political and propagandistic versions; affirmation of a creative attitude towards heroic symbols, which requires taking into account specific historical situations and the latest social ideals and value orientations. Special research attention deserves: a separate consideration and systematization of heroic symbolism in the context of the struggle for independence and freedom of various countries and peoples against the backdrop of Ukrainian society's resistance to Russian aggression; the formation of updated versions of the concept of just heroism as opposed to its political and propagandistic versions that justify the aggressive, expansionist aspirations of representatives of the authorities of individual countries; the implementation of consistent measures to form an accessible and popularized image of a true hero as the basic foundation of patriotism, a guide in life strategy and the affirmation of citizenship of future generations.

Keywords: hero, heroism, personified symbolization of politics, social mythology, mythologeme, political propaganda, image of a hero-leader, superhero.

Проблемі героїзму як символічно-персоніфікованому чиннику загального розвитку людської цивілізації належить тривала історія функціонування і соціального впливу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує думка К. Касторіадіса, який вважає, що у символічному завжди присутня функціональна складова, яка тісно переплітається з уявним [1]. Відповідно символічна персоніфікація виявляється у втіленні певного стану політичної системи та політичного порядку в конкретній особі (звичай із певною харизмою). Через зв'язок з легітимацією вона дозволяє політичному суб'єктові виконувати роль політичного символу для ідентифікації та узагальнення волі й уподобань громадськості. Своєю чергою символічну політику не варто вважати протилежністю реальної політики – радше її специфічним аспектом [2]. Відповідно феномен героя і героїзму в її структурі – тема, що, з урахуванням специфіки історичного й національного розвитку, демонструє енергію кожного народу. Обґрунтування зазначеного є важливою проблемою реалізації символічної політики в кожній державі. Тим більше, що це стосується насамперед України, в якій історичні події останнього часу спонукають до належного вшанування тих, хто жертвують своїм життям задля майбутнього країни й мирного життя наступних поколінь.

Феномен символізму в різних контекстах розглядали П. Бергер, П. Бурд'є, Ю. Габермас, В. Джеймс, М. Едельман, М. Еліаде, Е. Кассіре, К. Касторіадіс, Дж. Кемпбелл, О. Лосев, К. Лоуз, Т. Лукман, Д. Маллоу, Дж. Мід, Дж. Нахбар, О. Ранк, П. Рікер, Л. Стрейт, Е. Фромм, А. Шюц та ін. Серед українських дослідників, які зосереджують увагу на проблематиці символізму, дотичній до проблеми героїзму, слід відзначити таких, як Н. Амелеченко, М. Головатий, Т. Кадлубович, В. Корнієнко, І. Костюк, С. Кримський, О. Ліщинська, М. Мінаков, А. Мусулін, Г. Почепцов, М. Рябчук, М. Стріха, С. Тримбач, М. Шабанов, Ю. Шайгородський, Д. Шевчук та ін. Завдяки цим науковцям створено теоретичний каркас, який становить основу подальших досліджень впливу символізму на суспільно-політичне життя і в цьому контексті дозволяє підійти до розуміння героїзму та його символічного відображення. Разом із тим, слід зазначити, що у вітчизняній політичній науці досі недостатньо праць, які системно відображають специфіку проблеми героїзму як невід'ємної складової політичної символізації.

У відповідності з цим метою даного дослідження є історико-політологічний екскурс, покликаний системно прослідкувати роль проблеми героїзму як персоніфікованого відображення символізації суспільно-політичного розвитку. До основних завдань пропонованої статті віднесені: систематизація визначальних підходів до проблеми символізації політики і влади; з'ясування ролі та впливу постаті героя в суспільно-державному розвитку; розгляд героїзму як невід'ємної складової соціальної міфології; виявлення сучасних особливостей продукування героїзму засобами політичної пропаганди; осмислення героїзму як частини утвердження національної ідентичності й відстоювання суверенітету держави.

Існують різні підходи до розуміння політичного символізму з урахуванням його персоніфікованого вираження. Так американський філософ та психолог П. Рікер вважає символізацію одним з основних

орієнтирів людської свідомості. Він розглядає символ як значення, де первинний, буквальний смисл одного об'єкта або явища може вказувати на вторинний, неочевидний смисл, який можна розкрити лише через асоціації з першим. Символ є засобом вираження складних концепцій та ідей, які можуть бути недостатньо або нечітко виражені простими словами чи образами [3, с. 419]. Французький соціолог П. Бурд'є ввів поняття «символічної влади» для пояснення способів, якими влада послуговується через символи, значення та репрезентацію. За П. Бурд'є, символічна влада полягає у здатності домінуючих груп або класів формувати й утримувати символічний капітал, що визначає суспільні норми, цінності, та ідеали. Це створює ієрархічні відносини між різними соціальними групами та агентами, які впливають на їхні можливості участі в суспільному житті [4]. Американський філософ і культуролог Е. Кассіер довів, що людина є взаємозалежною від символу, вважаючи неможливим повноцінно пізнати людину поза контекстом її символічного світу [5]. Німецький соціолог, філософ, соціальний психолог Е. Фромм дослідив роль сакрального символізму в формуванні ідентичності особистості та соціальних груп [6, с. 753]. Німецький філософ і соціолог Ю. Габермас обґрунтував комунікаційну парадигму розуміння світу, аналізуючи способи, за допомогою яких сакральний символізм взаємодіє з комунікаційними процесами формування ідентичності [7]. Американський політолог М. Едельман взагалі вважав політику «парадом абстрактних символів». Він підкреслює, що політика включає в себе безліч символів, які можуть варіюватися від гасел і емблем до певних дій та ритуалів. М. Едельман аналізує різні аспекти політичної символіки, зокрема, досліджує публічну поведінку політичних акторів, роль мас-медіа в конструюванні політичних образів, а також особливості мови політичної комунікації. Він з'ясує, як символічні дії утворюють образи та сприйняття політичної реальності в суспільстві. Його підхід допомагає зрозуміти, як політика не лише відображає реальні політичні процеси, а й конструюється та сприймається через символічні прояви, що можуть впливати на прийняття політичних рішень [8, с. 8]. Загалом політичний символізм, як середовище, в якому набуває особливого соціального значення явище героїзму, трактують як сукупність засобів, які надають політичному життю, політичним діям та різним формам матеріальної політики явного, або прихованого сенсу [9, с. 113]. Більш спрощене, але цілком логічне визначення подає Н. Амельченко, яка визначає політичний символізм як «вираження ідей, понять або почуттів за допомогою символів» [10, с. 663].

У контексті розвитку політичного символізму, слід зазначити, що значну роль в історії людства відігравали люди, діяльність яких суттєво вплинула на життя суспільства, на перебіг конкретних історичних подій – правителі держав, полководці, яких зазвичай називають «історичними діячами», «видатними особистостями» (наприклад, В. Ленін, Й. Сталін, А. Лінкольн, В. Черчилль, М. Л. Кінг, Дж. Неру). Їх діяльність стала уособленням корінних змін в історії людства, держави або народу, що й дало вагомий підстави вважати їх політичними символами [11, с. 126]. Чи називаємо ми їх безпосередньо героями? Звісно, ні, тому що ніякого очевидно-конкретного подвигу вони не здійснили. Однак синонімічно вони набувають ознак, властивих героям. Звідси їх часто називають «героями країни», «провідниками народу», «голосом і совістю нації». Нерідко в історії герої виступали в ролі «святих» і «подвижників». Чи можливе на цій основі узагальнення уявлень про героїзм, властивих усім культурам і цивілізаціям без винятку? Це запитання залишається відкритим. Але найголовнішим є те, що з'явився такий тип суспільної свідомості, важливою частиною якого стає механізм конструкції та відтворення культу – людини, державного діяча, правителя, яких у нашій свідомості ми можемо ототожнювати зі сприйняттям образу героя.

Витоки символічного відображення героїзму тісно пов'язані з міфологією. Не існує такої культури, яка б не мала тих або інших елементів, що походять від міфу. Політика в стародавні часи базувалась на міфотворчості. Міф конструював реальність первісного індивіда та формував його світогляд, який був пов'язаний з постаттю героя, що цілком відповідало суспільно-культурному рівню стародавніх часів. За словами А. Мусулїна, міфологічні сюжети, божества і герої символізували певні грані людської душі – чесноти, здібності, якими вона наділена [12]. Героїчний міф про народження, смерть і відродження героя, в якому втілюються прагнення поколінь і перетинається найвища форма колективності й індивідуальності, циркулював у кожному історичному епоху в різних країнах. Це міф про доброго царя-героя чи мученика, про героя-визволителя, про «сильну руку» тощо.

За часів Гомера, в так званій період «героїчної обробки міфології», функцію підтримки сакральних сил суспільства виконував епічний персонаж. Образ героя виконував роль символу боротьби з хаотичними силами, представленими якимись природними елементами. Перемога героя виглядала одночасно символічною і необхідною для подальшої підтримки суспільного порядку. І саме окремий персонаж відіграв ключову роль у перетворенні міфу в епос. Одним із перших роль символічної персоналізації в історії обґрунтував давньогрецький філософ Е. Евгемер, якому належить твір «Священна історія». В ньому показано, що стародавні міфологічні боги насправді є обожненими історичними постатями – героями, перетвореними людською свідомістю в богів. Ця концепція продовжувала певні традиції Античності, що у свою чергу сягала давньогрецького поклоніння богам [13]. У процесі історичного розвитку феномен героїзму зазнав певної еволюції.

Активна фаза зазначеної еволюції припадає на епоху Відродження, коли формувалася вільна, творча особистість. У Новий час вперше проявляються яскраво виражені соціальні функції Героя, коли його постать

перебувала в авангарді «боротьби» за справедливішу соціальну організацію суспільства. Зміни в суспільстві вплинули на зміни функцій нових персонажів. Постаць героя стає засобом демонстрації суті того, що відбувається. У Франції у XVIII ст. першою звернула на це увагу Жермена де Сталь, французька письменниця та історик. Вона закликала повернутися від ідеалізованих героїв античності до почуттів і переживань сучасної, реальної людини [14]. Яскравим відображенням цього можна вважати діяльність і творчість відомого французького філософа і письменника епохи Просвітництва Жан-Жака Руссо (1712–1778). Його твір «Сповідь», героєм якого був він сам, фактично досліджував особливості людської психіки. Описуючи події свого життя та власні емоційні переживання, філософ розкриває всю правду своєї сутності, включаючи найінтимніші та найбільш суперечливі її аспекти. Руссо детально описує своє дитинство і юність, а також труднощі, з якими він стикався в чужому і часто недружньому оточенні [15]. Його герой залишає рідний будинок і вирушає в подорож. Дорогою він заводить друзів і зустрічає наставників, воює з ворогами та долає труднощі. У фіналі герой отримує те, що шукав, і повертається у початкову точку, але вже досвідченішим і мудрішим.

Період романтизму також суттєво вплинув на характерні риси героя. Як ідейний напрям в європейській і американській культурі кінця XVIII – першої половини XIX ст., романтизм характеризується утвердженням самоцінності духовно-творчого життя особистості, зображенням сильних (найчастіше бунтарських) пристрастей і характерів. У цей період герой завжди з'являвся як трагічно самотній індивідуаліст, гордий власним самоствердженням. Він здійснює подвиги, керуючись егоїстичними цілями, або бунтує проти недосконалого світу. При цьому вчинки романтичного героя вже кардинально відрізнялися від вчинків героя міфологічного. Характер міфу втілював певний закон, універсальну потребу, а тому герой мав бути передбачуваним й не приносити суспільству жодних «сюрпризів». Саме від епохи романтизму герой фактично виконував функції дзеркала, в якому відображалися соціальні протиріччя і антагонізми.

І хоча наведені приклади не стосуються безпосередньо політичної царини, принципи символізації героя в політиці залишаються точно такими ж. Подібної думки, зокрема, дотримується румунський релігієзнавець, письменник та філософ М. Еліаде, який вважає, що мистецтво тлумачення міфу передбачає врахування багатьох факторів – від найменших внутрішніх структурних його складових у вигляді, наприклад етапів подорожі героя у відповідній міфології, до широкого контексту, охоплюючи різні форми міфу [16, с. 110]. У цьому контексті, варто зауважити, що міфологія героя відноситься до так званих «глобальних» міфів, породжуючи супутні йому міфології. Історія свідчить, що «глобальні» міфи постійно виникають у суспільній свідомості. Такі міфи включають два рівні – «архаїчний» і «кон'юнктурний». Ця обставина пояснює їх тривале існування та постійний вплив на суспільне життя через своєрідне пояснення і розуміння суспільного розвитку. Відповідно і міф про героя потрібно віднести до «глобальних» міфів, тому що він є необхідною, навіть «непереборною» складовою символічної політики. Постаць героя, починаючи від античності й до сьогодення, розкриває ставлення всього суспільства до явища героїзму та до соціальної міфології. Звідси образ героя можна охарактеризувати як дзеркало соціальної міфології. Персоналізуючи політичні сили та тенденції, міф, як складова символічної політики, впливає на сприйняття політичної реальності, насичує її емоційно. Наявність героя в структурі соціального міфу не лише суттєво підвищує його стійкість, а навіть може слугувати точкою відліку для теоретичного обґрунтування певної наукової доктрини.

З огляду на останнє, М. Еліаде зазначав, що К. Маркс, обґрунтовуючи свою концепцію, скористався одним із найвідоміших есхатологічних міфів середземноморсько-азійського світу – про справедливого «героя-відкупителя» у вигляді пролетаріату, страждання якого покликане змінити онтологічний статус світу. Безкласове суспільство, за К. Марксом, і подальше зникнення історичної напруженості – це, на думку М. Еліаде, ніщо інше, як міф про золотий вік, який за численними традиціями характеризує і початок, і кінець історії. К. Маркс збагатив цей «глобальний міф» елементами месіанської та іудео-християнської ідеології: з одного боку, він виконував рятівну функцію через «визначальну роль» пролетаріату у суспільному прогресі, з іншого – розкривав фінальну і вирішальну битву між Добром і Злом, яку можна порівняти з апокаліптичним конфліктом між Христом і антихристом, що закінчується перемогою першого. Іпостась героя у вигляді пролетаріату в К. Маркса претендувала на статус стійкого, «глобального» героїчного міфу. Насправді ж ця концепція, як показала життєва практика, стала однією з найнебезпечніших, які коли-небудь були запущені в маси, оскільки вона призвела до створення жорстокої комуністичної держави на базі російської імперії, яку пізніше справедливо назвали «імперією зла».

Постаць героя є стрижневим елементом багатьох соціальних процесів і в сучасному суспільстві, оскільки вона є засобом розуміння суті того, що в ньому відбувається. На думку Ф. В. Дж. Шеллінга, міфологія – це доля народу й тому вона не має іншого шляху, як усвідомити себе у образі «нації-індивіда» [17, с. 719]. Відштовхуючись від концепції Д. Кемпбелла, можна стверджувати, що символічність героя більшою мірою спирається на «архаїчний» рівень. Герої ж сучасності, враховуючи різні критерії цього героїзму, можуть підлягати оцінці з позиції кон'юнктурності, яка сама по собі є політичним явищем (як сукупність політичних і соціальних умов, політико-ідеологічних трендів і поглядів, що склалися у певний момент в суспільно-політичних відносинах). Масова культура в поєднанні із засобами масової інформації та системою освіти, які контролюються владою, надають їй переважні можливості управляти не лише поточним станом суспільної свідомості, а й її «опорними точками», якими, зокрема, є героїчні символи. Нові можливості втручання «згори» в глибинні структури суспільної свідомості, зокрема ціннісні орієнтації, породили

ситуацію, коли їх можна як дуже швидко наново створити, так і трансформувати та навіть зруйнувати. Стаючи «історичними», героїчні символи з переважно «службових», утилітарно-функціональних перетворюються на ціннісні, входять до стійкої структури народної свідомості – «історичної пам'яті».

Зазначене зовсім не означає, що сучасні люди не заслуговують на статус героїв, а їх героїчні вчинки менш цінні за ті, які здійснювались у минулому. Іноді вирішальне значення має сама особистість, а іноді вплив, який вона справляє на громадськість. Радше можна погодитися із тим, що особистість того, хто видається нам великим, в її цілісності повинна якось магічно впливати на нашу свідомість. Причому цей вплив має бути тривалим і емоційним, далеко виходити за межі простого переказу. Наприклад, герой часто фігурує в оповіданнях про сімейні історії, будучи одним з основних елементів повсякденної міфології родинної пам'яті. Але його місце і значення в таких оповіданнях варіюється в залежності від багатьох факторів, одним з яких є місцеві традиції і звичаї. Потрібно звернути увагу й на масштабність оцінювання. Герой у сімейних історіях – це незначний масштаб уявлення щодо його постаті, порівняно із загальносуспільним. Отже, видається, щоб набути статусу символічності, «героїзм героя» повинен не лише пройти серйозну апробацію часом, а також подолати своєрідний фільтр суспільно-політичної свідомості поколінь. У цьому випадку означена символічність може бути як елементом побутової сімейної міфології, так і суспільства в цілому. М. Еліаде вважав, що сучасна людина зберігає «рудименти міфологічної поведінки» настільки, наскільки в неї залишається прагнення вийти за межі свого часу, як особистого, так й історичного, і відчувати та співпереживати з тією ж інтенсивністю, з якою це колись відбувалося вперше.

Наприкінці 1980-х років у суспільній лексиці набув популярності термін «міфологема» – як мотив міфу, його фрагмент чи частина. Такими елементами виступають міфологічні сюжети й образи, які характеризуються глобальністю, універсальністю. Наприклад, міфологема Сталіна, міфологема Гітлера, міфологема Мазепи тощо. Більше того, використання терміна «міфологема» активізувалося й у сфері гуманітарного знання, у творчості окремих письменників і навіть окремих стилів. Наприклад, для модернізму характерними є міфологеми Гори, Вежі, Дзеркала, Лабіринту та ін. [18, с. 410]. Міфологема Й. Сталіна стала яскравим прикладом міфу про героя, який дозволяє побачити особливості функціонування глобального соціального міфу в сучасній Росії. Трансформація міфології образу Сталіна дає можливість зробити висновок щодо певних тенденцій розвитку сучасного соціального міфу: зміни відбуваються в декількох соціально-філософських вимірах – онтологічному, аксіологічному, праксеологічному. Перетворення в структурі власне соціальної міфології, уявлення про причинно-наслідковий зв'язок і зв'язок між частиною і цілим якраз і зміщені на глибший, «архаїчний» рівень.

Яскравим прикладом цього можна також вважати символічну політику в Північній Кореї, політичні лідери якої отримували ореол символічності фактично у спадок, що значно вплинуло на суспільну свідомість не одного покоління громадян країни. У навчальних закладах КНДР існують спеціальні курси, в яких розглядається суть явища героя-вождя і його місце в історії, вивчається його героїчний шлях від пересічної особистості до видатного очільника держави. Існують спеціалізовані форми звертання до найвищих лідерів. Кожний з них має набір численних почесних титулів. Наприклад, Кім Ир Сен – «Великий Вождь», «Легендарний Герой-сонце нації». Кім Чен Ир – «Блискучий керівник», «Улюблений Керівник, який цілковито втілює прекрасний лик, яким повинен володіти лідер». Кім Чен Ин – «Великий Наступник» тощо. Власне, батько, син і онук із роду правителів – це і є сучасні боги-герої Північної Кореї. Характерним є те, що дочка Кім Чен Ина Чжу Е вже увічнена на марках, де вона зображена разом зі своїм батьком [19, с. 379–381]. Мумії перших двох лежать тепер у величезних пірамідах у центрі столиці. Відвідати мумії героїв нації можуть тільки найстаранніші передовики виробництва, найвідданіші військові або ті малочисельні туристи, які погодяться вклонитися тричі кожній із мумій протягом дуже складного, вивіреного і відпрацьованого ритуалу [20].

У кожного божественного правителя в історії неодмінно була своя піраміда. Це, зокрема, характерно для Єгипту, Мексики, Гватемали, Перу, Китаю, Індонезії, Судану, островів Тихого Океану. У світі сьогодні налічується 125 мавзолеїв, щоправда, у більшості з них забальзамованих тіл немає. Характерним є те, що традиція підтримувати останки вождів «у тонусі» та розмішувати їх у грандіозних усипальницях прижилася саме у соціалістичних країнах (крім північнокорейських вождів, найбільш відомі нам приклади В. Леніна, Г. Димитрова, Хо Ши Міна, Чойбалсана, Сухе-Батора, Мао Цзедуну) [21]. Зрештою, й сьогодні образ і постать героя-вождя залишається одним із важливих елементів міфологічного символізму. Цим пояснюється прагнення нинішнього найвищого очільника російського політичного істеблішменту В. Путіна заволодіти іміджем «сильної руки». Певною мірою йому це вдалося, оскільки, не дивлячись на політичні провали, він досі не втратив своєї символічної цінності й усе ще містить значний синкретичний потенціал, що справляє значний вплив на зомбоване пропагандою російське суспільство.

На відміну від розглянутих прикладів, символічне відображення героя і героїзму в американському суспільстві має свою особливу специфіку. Коли ми говоримо про американські символи, то перші асоціації, що спадають на думку більшості, це, звісно ж, долар, зірково-смугастий прапор, статуя Свободи. Підсумки Другої світової війни, а згодом і перемога над СРСР у Холодній війні сформували думку про непереможність американської нації, піднесли патріотизм і відповідне ставлення до локальних конфліктів, таких як війни у В'єтнамі, Іраку, Афганістані та ін. Характерною особливістю американської символічної героїстики стала не реальна особистість, яка здійснює конкретні подвиги, а міфічна особистість «супергероя». Останній для

Америку є синонімом поняття «американський Герой». Для американської культури він є втіленням національного архетипу, який обивателю зрозумілий, близький і виступає основним символом для ідентифікації зі своєю культурою й одночасно є інструментом пропаганди національних цінностей та політичних переконань. На думку Д. Маллоу, поширену американську ідеологему – боротьбу добра (американського способу життя) проти світового зла – якраз і втілюють супергерої [22].

Одним із найяскравіших супергероїв став Капітан Америка з однойменного коміксу 1941 р. На порозі Другої світової війни герой коміксу Стів Роджерс із хворобливого підлітка перетворюється на надлюдину і вступає в боротьбу з нацистським режимом. Згідно з легендою, він наклав собою гранату, врятував життя інших і сам чудесним чином залишився живим, після чого продовжував боротися зі злом. Здатність супергероя використовувати дану згори надлюдську силу для протидії злу закріплюється в культурній свідомості та стає головною рисою всіх супергероїв: Супермена, Людини-павука, Месників і багатьох ін. Міфологічні образи супергероїв, що репрезентують американську ідеологему протистояння добра і зла, сьогодні стають глобальними культурними кодами, які легко «зчитуються» носіями різних культур. Як підтвердження, в Брукліні, в Проспект-парку, було відкрито 13-футову бронзову статую супергероя [23]. Будучи споконвічно породженням художнього простору, сьогодні супергерої стали частиною сучасної міфології культури. Образи супергероїв та їхня символіка виявляються зручним «пакуванням» для ідеї повсякденного героїзму в найрізноманітніших його проявах: боротьби з хворобою, волонтерства, донорства, виховання, пропагування культурних цінностей, продукування інноваційних технологій та ін.

Ідея героїзму має глибоке історичне підґрунтя і в українському суспільстві, де історія містить численні приклади героїчних постатей – символів боротьби за незалежність та свободу. Від узагальнених міфологічних та казкових образів (Козак Мамай, Котигорошко, Козак Голота, Вернигора) до реальних історичних постатей (Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Степан Бандера). І оскільки ця боротьба набула сьогодні ознак протистояння Добра (демократичної, європейської, справедливої орієнтації українського суспільства) і Зла (намагання модернізованої на архаїчній основі російської імперії знищити свою протилежність), проблема героїзму постала в авангарді боротьби за національну ідентичність і збереження суверенітету держави. Відповідно сучасний образ українського героя набув реального втілення у найкращих прикладах фронтової звитяги, волонтерства, відновлення пошкодженої інфраструктури, втілених у літературних та мистецьких творах патріотичних почуттів. Щорічно, 23 травня, в Україні відзначають День Героїв. Це неофіційне свято, присвячене вшануванню українських борців за незалежність і свободу держави.

У якості висновків, слід зазначити, що проблема героїзму еволюціонує від найдавніших часів до наших днів. Відповідно і з'ясування її витоків та особливостей функціонування в межах різних країн і народів потребує глибокого осмислення й узагальнення. Зокрема, на особливу дослідницьку увагу заслуговують: окремий розгляд і систематизація героїчної символіки в умовах боротьби за незалежність і свободу різних країн і народів на тлі протистояння українського суспільства російській агресії; формування оновлених версій поняття справедливого героїзму на протигагу його політико-пропагандистським версіям, що виправдовують загарбницькі, експансіоністські прагнення представників влади окремих країн; утвердження творчого ставлення до героїчних символів, що потребує врахування конкретних історичних ситуацій та новітніх суспільних ідеалів і ціннісних орієнтацій; необхідність осмислення героїзму як засобу морально-психологічної мобілізації суспільства в екстремальних умовах і їхню ціннісно-функціональну роль в історичній пам'яті як опорних точок національної самосвідомості; реалізація послідовних заходів щодо формування доступного для сприйняття й популяризації образу справжнього героя як базової основи патріотизму, орієнтуру в життєвій стратегії та утвердженні громадянськості наступних поколінь.

Бібліографічний список:

1. Castoriadis C. Gesellschaft als imaginare Institution. Entwurf einer politischen Philosophie. Ffm., 1984. S. 452–454.
2. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу: монографія. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ: Знання України, 2009. 400 с.
3. Шевчук Д. Політичне як уявлене та символічне: до онтології політичного світу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Філософія. 2011. Вип. 8. С. 413–424.
4. Bourdieu P. Habitus and Field: General Sociology. Volume 2 (1982–1983). Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 2023. 432 p.
5. Мінаков М. Поняття прафеноменів та культурного досвіду у філософії Е. Кассіра. *Мультиверсум: філософський альманах / НАН України, Ін-т філософ. ім. Г. С. Сковороди*. Київ: Український Центр духовної культури, 2006. Вип. 54. С. 111–116.
6. Горностай П. Фромм Еріх. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С.753.
7. Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність. *Умови громадянства: зб. ст.* / Під редакцією Варта ван Стінбергена: Пер. з англ., передмова та примітки Іваненко О. О. Київ: Український Центр духовної культури, 2005. С. 49–70.

8. Edelman M. The symbolic uses of politics. Urbana, 1964. 201 p.
9. Поліщук І. О. Маніпулятивний потенціал сучасних виборчих технологій. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 3 (17). С.11–120.
10. Амелеченко Н. Символіка політична. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левицький (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 663.
11. Корнієнко В. Діяч державний. *Політична лексика сучасного українського політика і громадянина : енциклопедичний словник-довідник / укладач В. М. Піча ; наук. ред. Л. Д. Климанської, Я. Б. Турчин, Н. М. Хоми ; [колектив авторів : І. В. Алексєєнко, О. І. Романюк, М. В. Школяр та ін.]*. Львів : «Магнолія 2006», 2017. С.126.
12. Мусулін А. Призначення міфу. *Idealist*. 2021. №1 (15). URL: <https://idealist.org.ua/2021/03/27/>
13. Антична література: навч. посіб. / Ковбасенко Ю. І. 2-ге вид., розшир. та доповн. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 248 с.
14. Сталь (Staël) Анна-Луїза-Жермена де. *Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник*. Випуск 6. Біографічна частина: Н–Я / Відп. ред. М. М. Варварцев. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. С.219–220.
15. Руссо Жан-Жак. Сповідь. Переклад з французької: В. Верховень. Харків : Фоліо, 2014. 664 с.
16. Еліаде М. Священне і мирське. Київ : Видавництво Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2001. 113 с.
17. Шеллінг Ф. В. Й. *Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.* Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 719.
18. Костюк І. Міфологема: історія поняття в науковому дискурсі. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 22. 2011. С. 404–416.
19. Корнієнко В. Культ особи. *Енциклопедія політики і права*. Наукове видання. За ред. д. політ. н., проф. В. П. Горбатенка і д. політ. н. П. В. Мироненка. Київ: Видавництво Політія, 2024. С. 379–381.
20. Андреев А. Таємниці Північної Кореї: моя подорож у сучасний тоталітаризм. URL:https://24tv.ua/taemnitsi_pivnichnoyi_koreyi_moya_podorozh_u_suchasniy_totalitarizm_fotoreportazh_n1335115
21. Шабалов М. Чому традиція підтримувати останки вождів у тонусі та розмішувати їх у грандіозних усипальницях прижилася лише у соціалістичних країнах. *Юридичний вісник України*. 2021. 29 жовтня. URL: <https://yvu.com.ua/chomu-tradytsiya-pidtrymuvaty-ostanky-vozhdiv-u-tonusi-ta-rozmishuvaty-yih-u-grandioznyh-usypalnytayah-pryzhylyasya-lyshe-u-sotsialistychnyh-krayinah/#:~:text=>
22. Malloy D. P. World's Finest ... Friends? Batman, Superman and the Nature of Friendship. *Batman and Philosophy: the Dark Knight of the Soul*. Hoboken : John Wiley & Sons, 2008. Pp. 239–253.
23. Captain America Returns to Brooklyn: See His New Statue Unveiled. URL: <https://web.archive.org/web/20160813020227/http://www.hollywoodreporter.com/heat-vision/captain-america-statue-unveiled-brooklyn-918672> .

References:

1. Castoriadis S. (1984). Gesellschaft als imaginaire Institution. Entwurf einer politischen Philosophie. Ffm., S. 452–454.
2. Shaihorodskiy Yu. Zh. (2009). Polityka: vzaiemodiiia realnosti i mifu: monohrafiia. Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Kyiv: Znannia Ukrainy, 400 s.
3. Shevchuk D. (2011). Politychne yak uiavlene ta symvolne: do ontologii politychnoho svitu. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser.: *Filosofiiia*. Vyp. 8. S. 413–424.
4. Bourdieu R. (2023). Habitus and Field: General Sociology. Volume 2 (1982–1983). Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 432 r.
5. Minakov M. (2006). Poniattia prafenomeniv ta kulturnoho dosvidu u filosofii E. Kassirera. *Multyversum : filosofskiyi almanakh / NAN Ukrainy, In-t filosof. im. H. S. Skovorody*. Kyiv : Ukrainskiyi Tsentr dukhovnoi kultury, Vyp. 54. S. 111–116.
6. Hornostai P. (2011). Fromm Erikh. Politychna entsyklopediia. Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv : Parlamentske vydavnytstvo, S.753.
7. Habermas Yu. (2005). Hromadianstvo i natsionalna identychnist. Umovy hromadianstva: zb. st. / Pid redaktsiieiu Varta van Stinberhena: Per. z anhl., peredmovva ta pryमितky Ivanenko O. O. Kyiv : Ukrainskiyi Tsentr dukhovnoi kultury, S. 49–70.
8. Edelman M. (1964). The symbolic uses of politics. Urbana, 201 p.
9. Polishchuk I. O. (2013). Manipuliatyvnyi potentsial suchasnykh vyborchykh tekhnologii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. № 3 (17). S.11–120.
10. Amelchenko N. (2011). Symvolika politychna. Politychna entsyklopediia. Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, S. 663.
11. Korniienko V. (2017). Diiach derzhavnyi. Politychna leksyka suchasnoho ukrainskoho polityka i hromadianyna : entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk / ukladach V. M. Picha ; nauk. red. L. D. Klymanskoii, Ya. B. Turchyn, N. M. Khomy ; [kolektyv avtoriv : I. B. Aleksieienko, O. I. Romaniuk, M. V. Shkoliar ta in.]. Lviv : «Mahnoliia 2006», S.126.

12. Musulyn A. (2021). Pryznachennia mifu. *Idealist*. №1 (15). URL: <https://idealist.org.ua/2021/03/27>
13. Antychna literatura: navch. posib. (2012) / Kovbasenko Yu. I. 2-he vyd., rozshyr. ta dopovn. Kyiv: Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. 248 s.
14. Stal (Staël) Anna-Luiza-Zhermena de. Ukraina v mizhnarodnykh vidnosynakh. Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk. Vypusk 6. Biohrafichna chastyna: N–Ia / Vidp. red. M. M. Varvartsev. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2016. S.219–220.
15. Russo Zhan-Zhak. (2014). Spovid. Pereklad z frantsuzkoi: V. Verkhoven. Kharkiv : Folio, 664 s.
16. Eliade M. (2001). Sviashchenne i myrske. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «OSNOVY», 113 s.
17. Shelling F. V. Y. (2002). Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / V. I. Shynkaruk (hol. redkol.) ta in. Kyiv : Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy : Abrys, S. 719.
18. Kostyuk I. (2011). Mifolohema: istoriia poniattia v naukovomu diskursi. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*. Vyp. 22. S. 404–416.
19. Korniienko V. (2024). Kult osoby. Entsyklopediia polityky i prava. Naukove vydannia. Za red. d. polit. n., prof. V. P. Horbatenka i d. polit. n. P. V. Myronenka. Kyiv: Vydavnytstvo Politiia, S. 379–381.
20. Andreiev A. Taiemnytsi Pivnichnoi Korei: moia podorozh u suchasnyi totalitaryzm. URL:https://24tv.ua/tayemnytsi_pivnichnoyi_koreyi_moya_podorozh_u_suchasniy_totalitarizm_fotoreportazh_n1335115
21. Shabalov M. (2021). Chomu tradytsiia pidtrymuvaty ostanky vozhdiv u tonusi ta rozmishchuvat yikh u hrاندioznykh usypalnyiakh pryzhylasia lyshe u sotsialistychnykh krainakh. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. 29 zhovtnia. URL: <https://yvu.com.ua/chomu-tradytsiya-pidtrymuvaty-ostanky-vozhdiv-u-tonusi-ta-rozmishhuvat-yih-u-grandioznyh-usypalnyiakh-pryzhylasya-lyshe-u-sotsialistychnyh-krayinah/#:~:text=>
22. Malloy D. P. (2008). *Worlds Finest ... Friends? Batman, Superman and the Nature of Friendship. Batman and Philosophy: the Dark Knight of the Soul*. Hoboken : John Wiley & Sons, Pr. 239–253.
23. *Captain America Returns to Brooklyn: See His New Statue Unveiled*. URL: <https://web.archive.org/web/20160813020227/http://www.hollywoodreporter.com/heat-vision/captain-america-statue-unveiled-brooklyn-918672>